



Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ÅRSSKRIFT



UDGIVET AF
HISTORISK FORENING FOR VÆRLØSE KOMMUNE
1964

ÅRSSKRIFT



UDGIVET AF
HISTORISK FORENING FOR VÆRLØSE KOMMUNE
1964

Historisk Forening for Værløse kommune

Fmd.: Kulsvier Karl K. Nielsen, Mosegården,
pr. Værløse. Tlf. 48 00 70.

Kass.: Maskinm. J. K. Skov, Værket ved Sønder-
sø, pr. Ballerup. Tlf. 48 02 88.

Årsskrift udsendes omkring 15. februar.

Medlemsbidrag: Mindst 5 kr. årlig.

Giro nr. 71958.

Når intet andet indtræffer, afholdes vore sam-
menkomster således:

Generalforsamling: Sidste halvdel af februar.

Den lille skovtur: 2. søndag i maj. Den store
udflugt: 2. søndag i juni. Efterårsvandretur:
2. søndag i september. Reserver dagen.

Alle er velkomne, også ikke-medlemmer.

De historiske samlinger

i Ll. Værløse gl. skole er åbne 1. og 3. søndag
i hver måned fra kl. 13-17.

Entré 50 øre. Skoleklasser har gratis adgang.

I årets løb

Af Karl K. Nielsen.

Foreningens generalforsamling afholdtes 25. februar i Værløse skoles store sal, hvor en mængde nye ting til museet var fremlagt og et stort antal medlemmer, over 150, var mødt op.

Fuldm. Gunn. Resendal, Hareskovby, blev valgt som dirigent, og som nyt bestyrelsesmedlem i stedet for afdøde gdr. Peter K. Olsen valgtes statskovrider E. Lau-mann Jørgensen, Syvstjernen. De øvrige valg var genvalg.

Efter generalforsamlingen holdt mag. art Iørn Piø fra Dansk Folkemindesamling et foredrag med båndoptagelser af gamle eventyr, remser og sange, demonstreret af såvel voksne som børn.

Dansk Folkemindesamling udfører et stort videnskabeligt indsamlingsarbejde og registrering i disse år trods små og dårlige arkiv- og kontorforhold; men iveren og arbejdslysten er stor, og Iørn Piø rettede en indtrængende anmodning til alle, som mener at kende en sang eller remse helt op til vor tid, om at skrive den ned og eventuelt lade melodien eller remsen optage på bånd. Vi lader hermed hans opfordring gå videre til dem af vore medlemmer, som ikke var til generalforsamlingen.

Søndag 10. maj gik forårsudflugten til Brede, hvor vi først besøgte Nationalmu-seets konserveringsanstalt. Et stort opbud af medlemmer med pårørende var kommet til stede, og inspektør, ing. Ole Crumlin-Pedersen viste os konserveringen af Skulde-levskibene og forklarede grundigt og letforståeligt om fremgangsmåden.

Derefter skulle vi på en vandretur i Brede og Øravad samt Ravneholmskoven; men turen måtte opgives og i stedet drak vi kaffe på Ørholm kro. (Det danske Schweiz). Det er første gang i foreningens historie, at vi har måttet opgive en tur; men det øsregnede, og de fleste havde ikke regntøj med, for vejret var godt, da vi tog hjem-mefra.

Sommerudflugten, søndag 7. juni, gik til Næstved. Først var vi på Gaunø Slot og park; og efter frokosten på Holme-Olstrup kro, tog vi til Næstved, hvor vi under kyndig ledelse af lektor, museumsinspektør F. Michelsen besøgte byens kirker, gamle huse, udgravninger og museet. Hjemturen gik over Villa Galina i Hesede skov, hvor vi drak eftermiddagskaffe.

Efterårsvandreturen, søndag 13. sept., gik til det nu frilagte Bastrup stentårn og derefter til Krogenlund og Uggeløse skov med besøg på Borre slots voldsted og Ølhøj. Turen afsluttedes på traktørstedet ved Uggeløse skov.

Til min 60-års fødselsdag, d. 14. juni, fik jeg en hårdt tiltrængt telefon, nr. 48 00 70, installeret, skænket mig af en kreds af venner og foreningsmedlemmer. Hermed min bedste tak.

Da det meddeltes fra kommunalbestyrelsen, at Mosegården, som vi havde regnet med som fremtidig museum, skulle nedrives, anmodede vi om en sammenkomst med byplan- og kulturudvalget og fik berammet et møde d. 7. sept. 1964. Ved dette møde fik vi fra kommunen tilbud om at få samlingerne anbragt i en skole, der skal bygges på Jomfrubakken, midtvejs mellem Kr. Værløse og Værløse.

15. sept. sendte vi skitseforslag og pladskrav til kommunalbestyrelsen, og 20. sept. fik vi brev med anerkendelse af modtagelsen, og der blev lovet os, at vi ville blive orienterede om planlægningen af skolen i god tid. Vort krav om plads er 500 m².

En lille kreds af dem, der hjælper til med registrering af museumsgenstandene, har besøgt Hørsholm egnsmuseum, hvor lederen, viceskoleinsp. H. C. Rosted, beredvilligt åbnede for arkiver, fotosamlinger, tegninger m. m.

Et aftenhøjskolekursus: „Fra bondesamfund til bysamfund“, ledet af maskinm. J. K. Skov, under LOF, har haft 25 deltagere, og ligeledes har skovfoged H. Haaugaard Nielsen og skovrider E. Laumann Jørgensen haft et kursus: „Skoven og dens dyr“, med 30 deltagere.

Af udgravninger i året, der svandt, er et par omtalt i dette årsskrift. Her på egnen har vi kikket på udgravninger i Ballerup og Måløv. Historisk interesserede fra Ølsted, som ville oprette en egns historisk forening, har været her i Værløse og set, hvordan vi har løst problemet.

De historiske samlinger har haft ca. 300 besøgende, deriblandt en spejdertrop fra Brønshøj og „Danske Naturvenners Turistforbund“.

Vi har i årets løb fået ordnet vore fotografier og postkort, så dette materiale nu skulle være lettere tilgængeligt. Det viste sig, at albumsystemet var uheldigt, så nu er alle billederne på løse blade.

En hel del museumsgenstande er indgået og nævnes på den dupliserede liste med meddelelsen om generalforsamlingen. Der er foretaget et par båndoptagelser med stemmer af en ældre mand og kvinde fra vor by og egn. Nogle lysbilleder fra foreningens arbejder er indgået i vort arkiv.

Lidt om de ældste præster i Værløse

Af Troels Dahlerup.

Blandt de mange og udmærkede Haandbøger, som danske Lokalhistorikere kan drage Nytte af, hører Wibergs *Almindelig Dansk Præstehistorie* ikke til de ringeste. Trods sine aabenlyse Mangler er Værket stadig vor Hovedkilde til de fleste Sognes Præstelister; men desværre er netop for Værløse Sogns Vedkommende dets Oplysninger især om den ældste Tid efter Reformationen meget beskedne (Bind III Side 645):

Anm: Gudstjenesten besørgedes tidligere af Munke fra Knardrup Kloster.

1. 15. . Rasmus Jensen; „hvørlænge veed Ingen at sige“; maaskee i 46 Aar.
2. c. 1572. Laurits Nielsen i 40 Aar; (d. ca. 1612; hans Navn paa den store Klokke).
3. k. 6/10 1612. Hans Kjuse; (d. x/8 1639).
4. k. 19/8 1639. Peder Lauritsen Tuxen, f. Kbh. – etc.

Forlængst er man klar over, at dette snart 100 Aar gamle Værk trænger til en Afløser, og heldigvis arbejdes der ufortrødent derpaa. Men da det tager sin Tid, inden en ny Præstehistorie foreligger, kan det nok have sin Interesse at faa selv et mindre Supplement til ovenstaaende Fortegnelse og ikke mindst at faa rettet enkelte af de mere typiske Fejl.

Wibergs Anmærkning om Forholdene i Middelalderen kan vi saaledes uden videre stryge. Det var tidligere en almindelig Tendens at opfatte Klostrene som „Præsteskoler“, og da der som bekendt i Nabsognet Ganløse laa et Kloster, sluttede man dristigt, at Omegnens Præster nok kom herfra.

Tilfældigvis ved vi nu lidt mere om den Sag. Dengang den første Kirke blev rejst i Værløse, har man formentlig ogsaa sørget for Præst dertil, selvom vi først i Aaret 1341 faar en lille Smule at vide herom. Paa den Tid trak en alvorlig international Landbrugskrise ind over Danmark, og blandt dens Følger var, at mange Sogne ikke længere havde Raad til at have egen Præst, men, som Tilfældet endnu den Dag i Dag er de fleste Steder, maatte slaa sig sammen to og to om een Sognepræst (jfr. Ballerup-Maaløv, Slagslunde–Ganløse og utallige andre Dobbelt sogne).

Ogsaa Højgejstligheden blev ramt, ret naturligt, da ogsaa dennes Indtægter hovedsageligt kom fra Jordegods; saaledes havde hver Domkannik i Roskilde sit Præbende, paa een Gang Betegnelse for hans Embede og for hans Indtægter, dvs. det Jordegods, som han i sin Funktionstid kunde raade over. For at afhjælpe Gejstlighedens vanskelige Stilling fik Bispen den Ide, som han her i 1341 fulgte med Hensyn til Værløse Sogn, at henlægge Kirken til Kanniken Hr. Jens Nielsens Præbende, hvis Indtægter saaledes forøgedes og det i en saadan Grad, at Præbendet sidenhen fik Betegnelsen *Værløse Præbende*.

Naturligvis var det ikke Meningen, at Hr. Jens hver Søndag skulde tage hertil fra Roskilde; den Slags havde man ikke altfor gode Erfaringer med, og for at Ordningen ikke skulde blive til Gene for Sognebørnene, indsatte Bispen den sædvanlige og næsten selvfølgelig Klausul i Dokur.entet, at Præbendets Indehaver skulde ansætte en Kapellan, en saakaldt „evig Vicar“, som skulde lønnes med „en passende Del“ af Kaldets Indtægter (se herom i Årsskrift 1961 S. 26 ff). Og da Stiftets Præster uddannedes i Roskilde, har det næppe været til Skade for Sognet, der saaledes uanset Krisen skulle være sikret kirkelig Betjening.

Knardrupmunkene hører vi intet om i Værløse, og forøvrigt havde de netop nu en vanskelig Tid, idet de under Kongeløset simpelthen var blevet jaget bort (se Årsskrift 1960 S. 12f.). Tilmed tilhørte de – ligesom for Exempel Sorø og Esrum – den fornemme Cistercienserorden, der principielt var imod at udstationere sine Munke som Sognepræster, og selvom Undtagelser fandtes, var det naturligvis kun til Klostrenes egne Kirker, ikke til Roskilde Domkannikers, at man kunde finde paa at udlaane præsteviede Munke.

Med Hensyn til „den passende Del“, som den evige Vicar skulde lønnes med, fandtes der i Praxis to Maader at ordne dette paa; enten kunde Sognets Indehaver optræde som virkelig Sognepræst og selv indkassere Embedets Indtægter, afholde Udgifterne og af det eventuelle Overskud udbetale Stedfortræderen den aftalte Løn, eller ogsaa kunde han slippe for alt Besvær ved helt at overdrage Embedet med Indtægter og Udgifter til Vikaren, der saa til Gengæld ydede Præbendets Besidder en fast aarlig Afgift.

Ret naturligt blev især den sidste Metode populær; Kanniken fik en fast og sikker Afgift, mens Vikaren fik større Interesse i at passe sit Kald, og da de to Gejstliges økonomiske Mellemværende jo strengt taget var uden Interesse for Sognefolket, kom man snart til at opfatte en saadan Kapellan som den virkelige Sognepræst, der blot havde en „Prioritet“ hvilende paa sit Embede. Hvornaar man i Værløse begyndte at ordne sig paa denne Maade, ved vi ikke. Men da *Roskildebispens Jordebog* en god Menneskealder senere blev nedskrevet (ca. 1380), nævnes heri, at der da var Præstegaard i Værløse, hvortil hørte „en hel Plovs Jord“ (mon oprindeligt en ca. 48 Tønder Land?).

Først i Aarene efter Reformationen faar vi omsider fuld Besked om dette Spørgsmaal, idet Roskilde Domkapitels Jordebog af 1568 meddeler, at Præbendet Værløse foruden Fæsteafgift af forskelligt Jordegods aarligt modtog 2 Pund Rug og 2 Pund Byg (1 Pund = 4 Tønder), samt 6 Lam, 6 Gæs og 10 Mark af Præsten i Værløse, en Afgift, der omtales allerede 1561 (venlig Meddelelse fra Dr. Arnhung i Roskilde, der er i Færd med at udgive Jordebogen).

Dertil kom yderligere, at Præbendets Indehaver som en Slags Overkirkevæрге modtog eet Pund Korn af Kirken for det Tilsyn, han udøvede (Årsskrift 1961 S. 28 og 30; oplysende om disse Afgifter er ogsaa Sjællands Stifts Landebog 1567, se sammesteds S. 31).

Hvilke Personer der saa beklædte Stillingen som Sognepræste-Vicar i Værløse, ved vi intet om; thi den eneste Gang Værløsepræsten nævnes i Middelalderen, er han helt anonym. Ogsaa andre Gejstlige i Roskilde havde Jordegods i Værløse, og i 1477 var Besidderen af Sankt Magnus' Alter i Roskilde Hr. Jacob Jensen blevet Uvenner med

sin Fæstebonde Torkil i Værløse, hvorfor han indstævnedes Bonden til Stiftets højeste Domstol Landemodet i Roskilde. Her fældedes Dom i Sagen, og Torkil fik Besked om inden næste Paaske at betale skyldig Landgilde (Repertorium 2. Række II Nr. 4041). Men Tiden gik, uden at Torkil gjorde Mine at rette sig efter Dommen, hvorfor Bispens Generalofficial (dvs. gejstlige Overdommer) i Begyndelsen af 1478 skrev til *Præsten ved Værløse Kirke*, at han førstkommande Søndag i Kirken skulde paaminde Bonden Torkil om inden 8 Dage at betale sine Restancer. Hvad der kom ud af Sagen, ved vi ikke; men Præsten gjorde sin Pligt, skrev paa Dokumentets Bagside: „Exsequutum est“, dvs. det er udført, satte sit – nu desværre ødelagte – Segl ved Siden af og returnerede Skrivelsen til Roskilde (sammesteds Nr. 4173).

Først godt 100 Aar senere tager Wiberg fat, og vi maa da med det samme afvise hans første Meddelelse, at *Rasmus Jensen* var Præst her „maaske i 46 Aar“; ja, tværtimod anfører det Værk, der normalt er Wibergs Kilde for Sjællands Vedkommende, et gammelt Katalog over Stiftets Præster udarbejdet i 18. Aarhundrede af en Universitetspedel Muus: „hvorlænge veed Ingen at sige“.

Heldigvis for os var samme Rasmus Jensen snedig, ja næsten lidt for smart. I 1560 var den kgl. Hofprædikant Mester Henrik von Bruckhofen faldet i Unaade og havde mistet sit Præbende, netop vort Værløse. I denne Situation saa Hr. Rasmus sin Chance og henvendte sig til Majestæten med Bøn om et kongeligt Beskyttelsesbrev. Et saadant udstedtes 10/7 1561 med den sædvanlige Formular, at han maatte besidde sin Præstegaard afgiftsfrit (Kancelliets Brevbøger 1561–65 S. 54), og da en ny Domkanik fik Præbendet overdraget, nægtede han simpelthen med dette Brev i Haanden at udrede de sædvanlige Afgifter. Den nye Besidder af Værløse Præbende klagede dog omgaaende til Kongen, der allerede 12/11 1561 tilbagekaldte sit tidligere Brev under Hensyn til, at han den Gang „ikke var rigtigt underrettet“, hvorefter Værløsepræsten fortsat havde at udrede sin aarlige Afgift „i Korn, Penge og Lam“ (sammesteds S. 81).

At Rasmus Jensen forsøgte dette lille Kneb netop i 1561, kunde tyde paa, at han for forholdsvis nyligt var blevet Sognepræst i Værløse, og ved et lykkeligt Tilfælde kan vi bevise, at det forholdt sig saaledes. Sognet regnedes da kirkeligt set med til Sokkelunds Herred (verdsligt derimod under Ølstykke Herred), hvis Provst lige var død. Derfor sammenkaldte Biskoppen Herredets Præster den 4. Juni 1561 til Glad-saxe i Anledning af det nye Provstvalg, og som den ældste af Herredets Præster blev da Hr. *Elias* i Værløse bedt om sin Stemme. Men da man ikke kunde enes, udpegede Bispens fire Valgmænd, blandt hvilke den gamle Elias var med, hvorefter disse valgte den nyligt tiltraadte Sognepræst ved Vor Frue Kirke, den kendte Salmedigter og Salmebogsudgiver Hans Thomesen til Provst (Kirkehist. Saml. 4 Rk. I S. 445).

Da Hr. *Elias* saaledes 1561 var Herredets ældste Præst, er der ikke noget i Vejen for, at han kan have siddet her fra Reformationen, ja maaske som Tilfældet saa ofte var, var den sidste Middelalderpræst, der i 1536 „lod sig reformere“. Gammel maa han i hvert Fald have været; kun en god Maanedstid senere finder vi ham som ovennævnt afløst af Rasmus Jensen, der nu maa rykke ned som Nr. 2 iblandt Værløsepræsterne, og i Stedet for at have siddet her „maaske i 46 Aar“ maa vi formode, at denne efter kun en halv snes Aars Forløb er afgaaet.

Ifølge det omtalte Katalog over de sjællandske Præster skulde Efterfølgeren *Lau-*

rids Nielsen have været Præst her i 40 Aar, og forudsat denne Oplysnings Rigtighed skulde han, der døde 1612, altsaa være kommet hertil ca. 1572, selvom vi ikke har sikre Oplysninger om ham før 1584, da han blandt Sokkelunds Herreds Præster hyldede Tronfølgeren den lille Prins Christian, senere IV (Kirkehist. Saml. 2. Rk. IV S. 405). Men da han nævnes som Nr. 2 i Rækken, er der Grund til at formode, at hans høje Anciennitet skyldtes, at han havde været Præst i Værløse i adskillige Aar.

1593 fik Kirken sin endnu eksisterende store Klokke, og maaske har Hr. Laurids været særlig aktiv ved Anskaffelsen, siden han sammen med Sognets to Kirkeværger fik sit Navn derpaa (Danmarks Kirker, Københavns Amt I S. 640). I Mellemtiden var Christian IV blevet Konge og søgte nu at faa sin Søn Christian (død 1647) anerkendt som Tronfølger, og baade i 1608 og 1610 hyldedes denne af Laurids Nielsen, der nu som den ældste af Smørum Herreds Præster anførtes paa Førstepladsen (Kirkehist. Saml. 2 Rk. V S. 150).

Kort efter maa han dog være gaaet af, og Muus' Oplysning, at Eftermanden Hr. *Hans Kjuse* blev kaldet hertil 6/10 1612, kan vi tildels kontrollere ad anden Vej. Nu var Kalmarkrigen brudt ud; Krige kræver som bekendt Penge, og i 1612 betalte Hr. Hans i Værløse sin Extraskat (Rigsarkivet, Regnskab over Provsters og Præsters Ekstraskatter, Registrant 108 B, Pk. Nr. 67). Formodentlig var han en Slægtning af Karlslunde-Præsten Mads Kyse, hvis Søn Hans 1645 boede i Værløse Præstegaard (Årsskrift 1962 S. 16), og maaske er han Fader til Hans Hansen Kyse, født ca. 1610, Student 1630 og 1638 Præst til Nylarsker paa Bornholm (død ca. 1654).

Medens Kalmarkrigen i hvert Fald forløb forholdsvis godt, skulde det snart blive værre, og længere ned i Aarhundredet kom Kejserkrigen, Torstenssonfejden og den store Svenskekrig 1657–60. Alle krævede de store Skattepaalæg, og til Historikernes Glæde er en Mængde Regnskabsbilag endnu bevarede. Saaledes finder vi Hr. Hans som Skatteyder i 1627 samt fra 1633 til Paaske 1639. Ifølge Muus' Katalog døde han i August 1639, medens Efterfølgeren *Peder Lauritsen* blev kaldet hertil 19/8, og følgelig var det denne, der betalte Skatten for Mikkelsdag 1639 og følgende (Om Skatterne 1645 og 1660 se Årsskrift 1962 S. 13 ff.).

Peder Lauritsen døde i 1649, og om ham skal til Slut blot nævnes, at skønt han i Litteraturen Gang paa Gang tillægges Efternavnet *Tuxen*, skyldes dette utvivlsomt en Forveksling med Præsten i Øster-Egedesborg *Peder Lauritsen Tuxen*, Broder til den fra Svenskekrigene velkendte Ridefoged i Nordsjælland *Lorentz Tuxen*, og af de Børn, som *Wiberg* i Præstehistorien tillægger Værløsepræsten, har han ikke Ansvaret for dem, som bar *Tuxen*-Navnet, men alene for *Laurits Pedersen* med Tilnavnet *Værløse* (siden Præst i Tingsted paa Falster). Selv blev *Peder Lauritzen* ca. 20 Aar gammel 1627 Student fra Københavns lærde Skole, og da Bispen 22/8 1639 ordinerede ham, kaldtes han *Peder Lauritsen Kjøbenhavn* (Kirkehist. Saml. 2 Rk. I S. 502).

Note: Kort tid efter modtagelsen af manuskriptet til denne interessante artikel erfarede det, at menighedsrådet i Værløse agtede at lade en præstetavle opsætte i kirken. Historisk Forening satte sig straks efter aftale med hr. Dahlerup i forbindelse med lærer Gerh. Thorsen og pastor Erik Schwarz-Nielsen, der naturligvis var glade for, at præsterækken kunne få den rette begyndelse. Tavlen ventes opsat i løbet af 1965.

Gamle mark- og stednavne i Bringe

Af J. K. Skov.

I matrikelkontoret findes nogle herlige, gamle kort over Kr. Værløse, Ll. Værløse, Bringe, Jonstrupvang, Kollekolle og Værløse Overdrev (Hareskovby). Det er netop fra bondereformernes tid for små 200 år siden, og med deres mange ejerangivelser og forskellige antegninger fortæller de et levende stykke historie fra denne store omvæltning i landbefolkningens liv. Mange stednavne er angivet, og ganske særlig på de to forskellige kort over Kr. Værløse med udflyttere; men kortet over Bringe by og ejerlag er en hel lille perle, der levende og smukt drager mange ting frem fra den lille bondeby, så den opmærksomme studerende kan se det hele for sig; man kunne næppe finde noget bedre kort til at anskueliggøre livet i det gamle fællesskab for 200 år siden.

Her findes opdelingen af gårdenes agre, enge og moser; ja, man kan endog se, hvilken vej markerne er pløjet. Rundt om øst-, syd- og vestsiden snor Værebros å sig sindigt mod Knardrup, og der skal ikke megen fantasi til at forestille sig det rige og brogede landboliv, som her har udfoldet sig.

Men alt dette er fortid, og fremtiden – ja, Bringe by har ingen fremtid, for denne ældgamle -inge by er død.

Vort militærvæsen tog en god bid af den umiddelbart før 1940, og da tyskerne under Verdenskrig II udvidede flyvepladsen blev resten opslugt af krigens Moloch, og selv om flyvepladsen skulle blive opgivet af militærvæsenet, vil den naturligvis fortsætte som civil flyveplads i kraft af sin nære beliggenhed ved København.

Det er bitre kendsgerninger, som vi må tage til efterretning, og der er ikke levnet en plet i sognet, hvor man kan bygge en villaby, der kunne føre navnet BRINGE videre; Bringehusene i Jonstrup er endnu de eneste, der fortæller om den gamle bondeby.

Det gamle kort over Bringe fra 1779 indeholder mange mark- og stednavne, og her vil jeg gerne foreslå, at kommunalbestyrelsen, de forskellige boligselskaber, grundejerforeninger og vejlag anvender disse navne til nye veje og gader, hvis de lokale stednavne ikke er tilstrækkelige eller af forskellige grunde uanvendelige; ja, måske kunne der blive et helt boligkvarter med gamle Bringenavne; adskilligt bedre end nok så fornemme digter- og musikkvarterer.

Var det en idé, at kalde den nye skole på Jomfrubakken: Bringeskolen?

Mange af navnene er også velegnede til et efternavn; bedre end mange af de moderne efternavne, der ingen som helst tilknytning har til vort land eller sprog, ud over at de kan udtales og iøvrigt er særprægede.

I årsskrift for 1951 findes stednavne omkring Værløse by med kommentarer af Karl K. Nielsen, og Historisk Forening for Værløse Kommune vil gerne være behjælpelig og vejledende med disse navnes fremskaffelse.

Her gengives de gamle mark- og stednavne fra Bringe med datidens stavemåde:

Hiørne Engen. Gamle Wads Markkerne. Bek Engen. Skat Holmen. Smaae Heboe Agre og Krat. Iok Holme. Iøjet (Løjet). Sik Engen. Dyremose Agre og krat. Lille Langeengs Agre og Krat. Store Langengs Agre og Eng. Leer Engen. Store Heboe Agre. Kringelmose Agre og Siefald. Kringelmose. Skingerne. Skovrider Engen. Brim Engs Agre. Lyngstykkerne. Weile Engen. Dysse Stykket. Wermølle Stykket. Geersholmen. Lang Agre. Smaae Ellekiers Agre. Store Ellekiers Agre. Grav Agrene. Melskifterne. Bye Agre. Tofterne. Enghave. Haagensens Enghave. Hyldespields Mose. Enghaven. Gadeagerne. Gade Krog. Hugorm Agre. Inderste Geers Agre. Yderste Geers Agre. Store Heste Havs Stykke. Lille Heste Havs Stykke. Smaae Elle Kiers Stomper. Gamle Wads Eng. Ellekieret. Lille Haverbiere. Biørne Mose. Erte Land. Store Held. Lille Held. Lille Haverbiere Siefald. Huulskov. Spangens Eng. Brenwads Bakk Siefaldet. Steenbeks Ager. Tuekiers Stykkerne. Tjørne Agre. Store Haverbiere. Store Haverbiere Siefaldet. Degne Stykkerne. Store Grav Ager. Skjolde Engen. Inder Stett Ager. Yder Stett Ager. Mølle Hiuls Ager. Gaaselands Ager. Steen Holmen. Bonne Mosen. Bone Bakken. Beste Moders Stykkerne. Inderste Stette Agre. Mellemste Stette Agre. Svine (S)tykke. Store Jonstrups Stykke. Smaae Jonstrups Stykke. Mellemste Hette Agre. Smaae Hette Agre. Store Lamme Holmen. Lille Lamme Holmen. Præste Engen. Ege(?) Land. Eeg(?) Mose. Fiske Holmen. Sand Klapperne. Rør Engs Stykkerne. Knøse Stykkerne. Lordebergs Stykkerne. Smede Engen. Hielm Hetterne. Yderste Lang Agre. Inderste Lang Agre. Store Bone Agre. Smaae Bone Agre. Kiede Agerne. Hyldespields Agre.

Værløse ved århundredskiftet

Af Lars Nielsen.

I disse år bliver hele Værløse kommune så omkalfatret, at det om få år vil være svært at finde ud af hvordan det gamle bondesogn engang så ud. Landsbyen Bringe – der rimeligvis var den ældste bebyggelse i sognet – er allerede forsvundet for år tilbage. Lille Værløse bliver for tiden ombygget til ukendelighed, og det er vel kun et spørgsmål om tid, når turen kommer til Kirke Værløse. Lille Værløse's gamle overdrev er blevet til Hareskovby.

Disse ydre forandringer ledsages af indre omvæltninger: fra at være et udpræget bondesamfund forvandles sognet til københavnsk forstad. Inden mange år vil hele kommunen være blevet til en stor soveby. Dog vil vi håbe, at sovebyens tristed vil være afbrudt af mange gartnerier og en god del industrivirksomheder.

Denne omkalfatring af sognet begyndte ved sidste århundredskifte. Københavns Vandforsynings pumpestation ved Sønder sø var dog blevet opført og udvidet gennem den sidste fjerdedel af det gamle århundrede. Men i 1905 kom Slangerupbanen, som folk havde ventet på i mange år. I 1909 kom Værløselejren, der senere blev til Flyvestation Værløse. Udflytningen fra København begyndte, og sognets gamle hovederhverv, landbruget, mistede sit gamle gode afsætningsmarked på Københavns forskellige torve.

Meningen med denne artikel skulle være at give et billede af forholdene i sognet, før disse forandringer begyndte, og den der skriver artiklen er barnefødt i sognet. Hans slægt har boet der gennem århundreder, så han fortæller ikke blot hvad han selv kan huske, men også hvad han har fået fortalt af sin forfædre. Endvidere støtter han sig til de af førstemandmester J. K. Skov afskrevne folketællingslister fra 1890 og 1901, og til gamle landkort.

*

Ved folketællingen i 1890 havde Kirke Værløse sogn – som det dengang altid kaldtes – 1428 indbyggere. Ved folketællingen i 1901 var tallet faldet til 1350. Hvorfor mon det? Forklaringen skal nok søges i at sognets erhvervsliv stagnerede, især landbruget, mens byen København voksede og voksede og opslugte alle de mennesker der ikke kunne skaffe sig føden i deres fødeby. Udvandringen fra Værløse til København var betydelig i disse år.

Ved folketællingen i 1901 havde sognet 38 personer over 70 år, og 436 børn på 14 år eller derunder. Børnene udgjorde altså 33,8 pct. af den samlede fastboende befolkning, idet vi ser bort fra 62 elever på Jonstrup Seminarium. Denne børneprocent var en del større end den er i dag.

Man har ofte hørt sige, at befolkningen i de gamle danske sogne var stavnsbunden, i den betydning at den frivilligt blev i landsbysamfundet slægt efter slægt, giftede sig ind i hinandens familier – og degenererede. Folketællingslisterne siger, at denne opfattelse er helt forkert. Det er rigtigt at de jordejende familier fulgte denne praksis: gårdmandssønnen giftede sig med gårdmandsdatteren fra den anden ende af landsbyen. Men man kan vistnok slet ikke tale om degeneration i disse familier. For alle arbejderfamilierne og for håndværkerne – og de var jo de mange – gælder det derimod, at de i høj grad var „fugle på trækk“. Listerne viser at det store flertal af dem ikke er født i sognet, og mange af deres børn er fløjet andre steder hen. Forældrene er kommet fra et nabosogn, og børnene er endt i København.

Når man ser bort fra fattighusets 25 beboere og Jonstrup Seminariums 62 elever, boede resten af befolkningen i 249 ejendomme med tilsammen 305 husstande, hvad der giver 4 mennesker pr. husstand, et tal der også er højere end tilsvarende tal i dag. Ikke alene har folk haft flere børn dengang, men ofte har de haft et gammelt familiedlem boende hos sig. Bolignød har kommunen nok ikke haft, for der stod 7 huse tomme, hvoraf et par måske har været sommerboliger for udflyttende københavnere.

Fordeler man familierne efter erhverv, får man følgende oversigt:

Landbrugere med meget forskellige arealer	86
Håndværkerfamilier, når håndværk tages i videste betydning	40
Handlende, når handel tages i videste betydning	22
Daglejerfamilier	104
Lærerfamilier o. l. (derunder Jonstrup Seminarium)	12
Fast ansatte ved skovvæsenet	17
Fast ansatte ved Københavns Vandforsyning	4
Ældre mennesker uden erhverv	20
Husstande i alt	305

Om en del af de 20 familiers ældre mennesker uden erhverv siger folketællingslisten, at de lever af formue eller pension, men omkring halvdelen får alderdomsunderstøttelse. De fleste af sognets gamle og uarbejdsdygtige finder man dog boende hos yngre familiedlemmer, uden at de får nogen hjælp – hvis man da skal tro listen. Denne form for alderdomsforsørgelse har altså været mere almindelig dengang end nu.

Folketællingslisten fra 1901 fortæller endvidere, at der har været anbragt ikke mindre end 26 plejebørn hos folk rundt om i sognet. Om fire af disse fortælles at de er børn af „fraværende familiedlemmer“. De andre 22 betegnes direkte som plejebørn, og må antages at være anbragt i hjemmene på kommunens foranstaltning. Tallet er stort og siger noget om de sociale forhold i sognet.

Desværre kan man ikke læse noget om folks sundhedstilstand på disse folketællingslister. Men de fortæller dog at de kvinder der i 1901 boede i kommunen indtil dette år havde født i alt 1269 børn, og at kun 987 af disse var i live på folketællingsdagen. Dødsprocenten har altså været 22,2 pct., og det tal fortæller os da en del.

Gennem århundreder havde Værløse sogn været med til at forsyne storbyen Kø-

benhavn med livsfornødenheder, og denne tingenes tilstand vedvarede endnu ved sidste århundredskifte. Ja, det var egentlig sognets eneste større indtægtskilde. Men nu var kilden ved at tørre ud. De nye gode jernbaneforbindelser muliggjorde det for København at suge næringsmidler til sig fra fjerne egne af landet: smør fra de nye andelsmejerier, flæsk fra andelsslagterierne osv. Det var ved at blive aften for bønderne i Værløse. Men endnu sendte de da varer til København, og de dygtigste af dem tjente godt.

Havrearealerne i Værløse var betydelige, for der var endnu mange heste i København, og de kunne lide havre. De skulle også have hakkelse. Derfor gik halmen til Københavns halmtorv. Samme sted kunne man også blive af med sit hø, endda til gode priser.

Man havde store bygmarker, for svinene skulle have bygskrå. Byggen blev malet på Kirke Værløse vindmølle, og flæsket blev afsat på Københavns flæsketorv. Samme sted solgte man sine æg, og der var mange høns i sognet. Mange arbejderfamilier skaffede sig en ekstra pengeindtægt gennem hønsehøld. Det var ikke nødvendigt at sende æggene til København. Købmændene købte dem og sendte dem videre. Slagtet fjerkræ kunne også afsættes i København, men produktionen heraf var dog beskedent.

Der blev høstet megen rug i sognet, og rugmarken var en sikker bestanddel af sædskiftet hos alle bønder. Man skulle jo have rugbrød både hjemme og i København. Derimod var hvedemarker sjældne. Kun de fremmeligste landmænd forsøgte sig med denne krævende kornsort, der skulle have stærkt gødet og godt bearbejdet jord.

Også kartofler kunne sælges på torvet i København. Men Værløse blev aldrig nogen stor kartoffelleverandør. Dertil var jorden i sognet for leret. Man fik finere kartofler fra sandede jorder længere borte fra hovedstaden. Enkelte landmænd tjente dog en del penge på at dyrke meget tidlige kartofler.

Når man solgte gårdens avl på Københavns torv, er det en selvfølge at koholdet måtte være af ret lille omfang. Men man havde naturligvis køer, og den mælk man ikke selv brugte, blev solgt til en af sognets mælkeforpagtere, der igen afsatte den i København. Af mælkeforpagtere var der 4–5 stykker i sognet.

Hans arbejdsdag var lang og trælsum. Ganske vist blev mælken bragt til ham morgen og aften fra de gårde hvorpå han havde „forpagtet“ mælken. Men nu skulle den behandles. Den blev hældt op i flade blikfade og sat ned i kælderens, hvor den skulle stå og trække fløde, og så skulle den håndskummes. Det måtte ske i de tidligste morgentimer, fra klokken 3 til 5, for mælkevognen skulle være i byen senest klokken 6, når bagerbutikker og mælkeudsalg lukkede op. Efter rundturen til de forskellige, ofte spredt boende aftagere, skulle hestene hvile en times tid, have vand og et foder hakkelse, og kusken skulle have sin frokost. Derefter gik turen hjemad. Kunne han være hjemme ved middagstid var det godt. Her ventede der ham et nyt arbejde. Den fløde der ikke var blevet solgt skulle kærnes til smør, og mælkespande og mælkefade skulle vaskes i kogende sodavand. Det sidste var det værste, det var et stort arbejde der måtte udføres meget omhyggeligt, så alle mælkesyrebakterier blev fjernet. Ellers blev mælken sur. – Derefter skulle mælkeforpagteren ud på sin mark og være landmand resten af dagen, for han var næsten nødt til at have et stykke jord, der kunne give foder til hestene.

For disse mælkeforpagtere kom der en krisetid omkring århundredskiftet. De store mælkeforsyninger i København blev dannet, og Københavns sundhedsvedtægt blev strammet. Han kunne med sin lille forretning ikke konkurrere med de store mejerier, og han kunne ikke opfylde sundhedsvedtægtens krav. Men kravene var berettigede. De åbentstående mælkefade var rene bakteriesamlere, og håndskumningen var uhygiejnisk. Værst var det, at mælkeforpagteren og hans medhjælper – når de kom for sent op og skulle skynde sig – blæste fløden af mælken med munden. – Og det skete på en tid da tuberkulosen var den mest udbredte folkesygdom! – Alle mælkeforpagterne måtte i løbet af få år ophøre med deres forretning.

Så var der tørvehandelen, en meget vigtig forretning med gammel hævde i Værløse sogn. Flertallet af de københavnske huse blev gennem århundreder opvarmet ved tørveild, mens træet fra skovene gik til slottene og offentlige institutioner, og til folk der havde råd til denne luksus. Til hver landejendom, stor eller lille, hørte en tørvemose. Lå den ikke på ens egen jord, havde man part i en større mose et sted i sognet. En sådan fællesmose lå f. eks. lige syd for Ganløse Ore, og her havde bl. a. gårdene på Ryet deres tørveskær. Når markerne var tilsået, og inden høsten begyndte, gik man „på mosen“. Først og fremmest skulle man skære til eget forbrug, men det var bedre at få så mange tørv at der blev noget at handle med. Det betød rede penge på lommen, og for mange af de mindre landbrugere var denne indtægt en nødvendighed. Enkelte udvidede forretningen ved tillige at handle med pindebrænde, der også var en stor artikel i København. Træet kunne man købe i skovene, og arbejdskraft havde man nok af, bl. a. i børnene. Men omkring århundredskiftet fik alle mennesker i København kokskakkelovne i stuerne og gas i køkkenet, og så var den indtægtskilde udtømt. Det sidste tørvelæs fra Værløse kørte måske mod København så sent som 1910. Men så var det slut.

I forårstiden gik børn og fattige koner i skoven og plukkede blomster og bukkar. Blomsterne blev bundtede og bukkarene bundet til duftende kranser, der let kunne afsættes på Københavns blomstertorv. Også det betød rede penge. Somme tider fulgte der nyudsprungne bøgegrene med. Det var ikke så godt, for dem måtte man ikke tage i skoven.

Fra gammel tid havde fattigfolks koner haft ret til at hente så meget nedfaldsbrænde i statens skove, som de kunne bære på deres ryg og brænde i deres eget hus. Handle med det måtte de ikke, og køre det hjem heller ikke. Denne ret blev udnyttet i stor udstrækning. Hver eneste dag kunne man se konerne trave ad deres „kællingestier“ med brænde på ryggen. Fra Bråderne gik de i Store- eller Lille Hareskov. Fra Lille Værløse gik de i Ryet skov. Fra Kirke Værløse var vejen kortest til Ganløse Ore.

Sognets mange daglejere var enten knyttet til en eller anden gård, hvor de arbejdede året rundt, om sommeren med markarbejde, om vinteren ved tærskning med gammeldags plejelstøj, eller de fandt deres arbejde i statens skove. I nogle år gav desuden Københavns Vandforsynings anlægsarbejder ved Sønderø brodet til mangt et arbejderhjem. Men lønnen var allesteder lille og risikoen for arbejdsløshed betydelig. Der var derfor smalhals til huse i de små hjem, hvor menneskene for øvrigt var klumpet så tæt sammen at man i dag ville kalde det uforsvarligt.

Af sociale foranstaltninger var der ikke mange i sognet. Omkring 1860 var der

blevet oprettet en Arbejderforening, der ikke alene skulle samle folk til muntre sammenkomster, men også virke som sygekasse. Efter nogle vanskelige begyndelsesår blev skovløber Jens Nielsen, Ryet, formand for denne forening. Han bragte den på ret køl, så den ved århundredskiftet praktisk talt omfattede alle mennesker i sognet. Ikke alene holdt man hver andenpinsedag en mægtig skovfest ved ønskebøgen i Lille Hareskov, men foreningen kom virkelig til at betyde noget som sygekasse, især for småkårsfolk. I sit arbejde for sygekassetanken havde formanden en god støtte i læge K. Mørch, Farum. Desuden havde sognet ved århundredskiftet et par hundredmandsforeninger, der også var en slags sygekasser.

Drikkeriet havde et omfang, og var en så stor social ulykke, at man i dag slet ikke kan fatte det. Unge mennesker vil knap tro at det har været således. Men i 1895 stiftede skovløber Jens Niensens søn, vognmand Niels Nielsen, Birkedal, en afholdsforening, der kom til at betyde meget for sognet. På få år sank købmændenes brændevinssalg til en fjerdedel, og folk brugte deres små penge til fornuftigere ting.

Loven om alderdomsunderstøttelse var vedtaget i halvfemserne, og en del fattige mennesker fik nu alderdomshjælp, men ikke alle. Endnu rådede den opfattelse blandt folk, at det ikke var helt pænt at tage mod hjælpen. Derfor sad mange gamle og halvsultede.

*

Hvis man en tidlig morgen stillede sig op ved landevejen mod Kollekolle ville man dengang kunne se en strøm af bøndervogne og mælkeforpagterkøretøjer på vej mod København, belæssede med sognets produkter til Københavns forsyning. Langs vejen ville man også finde torvekoner, håndværkere og andre med ærinde i København, stående og vente på kørelighed. For en ringe betaling, der altid tilfaldt kusen, kunne de komme med. Når læsset var solgt kørte vognen ind i en af byens mange gæstgivergårde for at bede. Nogle foretrak „Gardergården“, andre „Tre Hjorte“ eller „Rosengården“. De fleste holdt til i „Linden“, Fiolstræde 34. Livet i gæstgivergården var muntert. Her traf man folk med samme ærinder fra andre sogne, og her traf man amagerbønderne. Her blev drukket øl, og her blev diskuteret torvepriser og heste, og alle værløsebønder var misundelige på amagerbøndernes flotte køretøjer. De var rige folk ude på Amager.

Og så gik det hjemad igen, men ikke alle kom lige tidligt af sted. En del havde fået for mange øller, og så skulle tørsten måske endda slukkes efter i en af kroerne på hjemvejen, „Lygtekroen“, „Søborghus Kro“ eller „Bagsværd Kro“. Det var ikke så godt. Når man kom hjem ventede det kedelige markarbejde, som nødvendigvis skulle udføres, men for tit fik lov at vente. Der er ingen tvivl om at disse københavnsture var usunde for mange af kørerne. Fornuftige bønder blev derfor selv hjemme og passede jorden, og lod en betroet husmand, der havde forstand på at handle, tage københavnsturen. Han fik så tærepeng.

Ikke alle vogne kom tomme hjem. Nogle medbragte et læs mask fra et af bryggerierne. Det var godt kreaturfoder. Masken gav megen mælk, men mager mælk des-

værre. Andre vogne medbragte et læs hestegødning fra en stald i København. Dem var der endnu mange af, og gødningen var billig, 2 kr. pr. læs, og hestegødningen gjorde godt på jorden. Endelig var der en og anden vogn der havde et læs varer med til en købmand.

Man kunne også købe latrin i København. Men den måtte transporteres på dertil indrettede vogne og opbevaredes i jordkuler mindst hundrede alen fra alfarvej. Det forlangte politiet.

*

I historiens lange løb har der været perioder hvor udviklingen stod stille, somme tider gennem århundreder, og der har været tider hvor den gik fremad med lange skridt. Aldrig har vor kultur dog undergået en så rivende udvikling som siden år 1900, og få steder har den haft så gennemgribende følger som i Værløse sogn. Hvis det med disse linier er lykkedes at tegne blot et svagt billede af den tid der er forsvundet, er hensigten nået.

Huset ved kirkegårdsmuren i Kirke Værløse

Af Karl K. Nielsen.

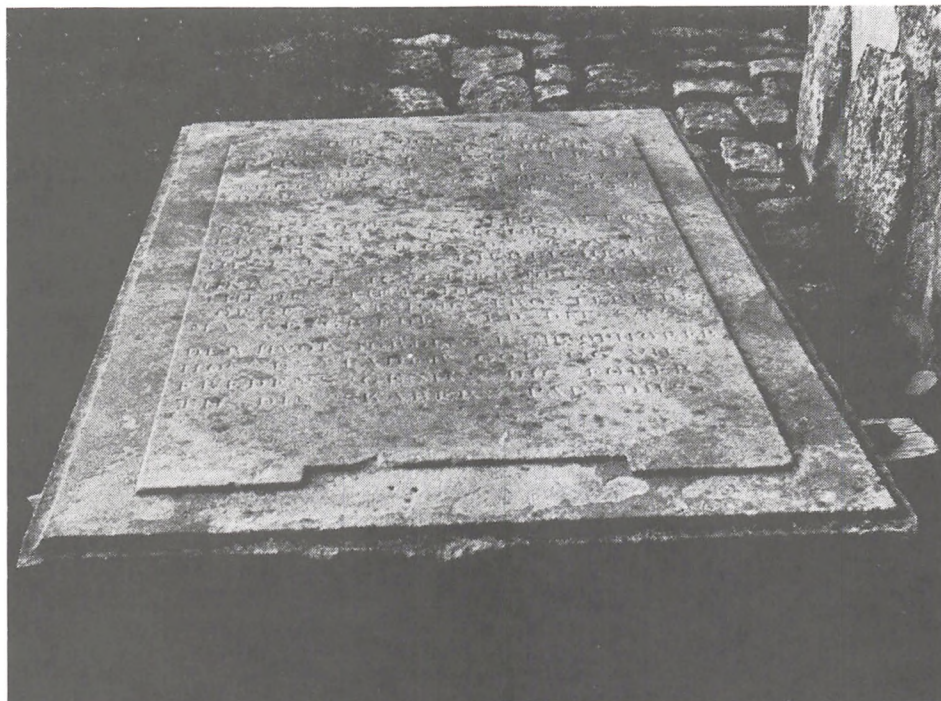
Først i august måned 1964 begyndte man nedrivningsarbejdet af det gamle, grundmurede hus, der lå lige til højre for indkørslen til kirken.

Huset, matr. nr. 83, var vel 70–80 år gammelt, og der havde bl. a. været købmandsforretning deri. Købmand Peter Christian Jensen havde forretningen i årene fra 1880erne til 1920erne. Ved nedrivningen viste det sig, at købmandens arkiv var brugt til isolering af loftsværelserne. I tusindvis af skrivelser, regninger og breve blev kørt til lossepladsen og brændt. (Der var noget at gøre for samlere af danske frimærker).

Den sidste ejer af huset var murerarbejdsmand Hans Andersen, der solgte ejendommen til Værløse kommune, fordi denne ved nedrivningen af huset ville få en større, åben plads foran kirken og mere parkeringsplads for de kirkesøgende.

Soklen til huset bestod af granitsten i et par lag over hinanden, vel ca. 50 cm, svarende til, at der var tre trappetrin fra fortovet. En af grundstenene var en frådsten, som må være kommet fra kirken, eller den har ligget i jorden fra kirken blev bygget. Et par frådsten ligger også andre steder i byen, f. eks. ved kommunalarbejder Evald Andersens hus og ved stien til kirkegårdens nordlåde.

Da gulvet i huset lå mindst 50 cm over vejens niveau, må man regne med, at der



Kirstine Rosteds gravsten. Foto: Karen Mortensen.

er fyldt op indenfor soklen, og det er da nærliggende at tænke sig kælderudgravningens jord anvendt til dette. Ved en gravning i tomten, ca. 1 m ned, kunne vi ikke konstatere ældre gulve; det var opfyldt uden fund, men der kan dybere nede være tegn på tidligere huse. Et lag, velsagtens det oprindelige overfladelag, adskilte sig dybt nede med et hårdere lag. Ej heller traf vi på grundsten til ældre bygninger.

Der blev gravet søgegrøft midt i hustomten, i udhuset, i baggården og i den lille stump have.

Et udhus havde været bygget sammen med kirkegårdsmuren, og fra taget af dette hus var vand trukket ned i murens midte, og frosten om vinteren havde helt ødelagt denne, så en større reparation bliver nødvendig. Der var kælder under een af de største stuer, som må have været den tidligere butiks baglokale og lagerrum.

Fra dette bagrum har en dør ført ud til gården, og foran denne dør havde der på gårdspladsen været anbragt en stor flise som trappesten. – Det var en gravsten, der lå med indskriftsiden nedad, og derfor var skriften velbevaret. Graver Paul Pless, Kr. Værløse, som fandt den, sørgede for, at den kom ind på kirkegården, hvor den nu befinder sig.

Opmålingen viste, at den var 163 cm lang, 102 cm bred og 10–12 cm tyk. Det er sandsten – mulig gotlandsk – og den har ligget over fru kammerrådinde Kirstine Rosted fra Værløsegård. Kammerråd Jacob Rosted var ejer af denne gård og nævnt på udskiftningskortet over Ll. Værløse 1775. Han døde 18. jan. 1824.

Inskriptionen på stenen lyder således:

**HERUNDER HVILER
FRUE KAMMERRAADINDE
KIRSTINE ROSTED
FØDT DEN 18 NOVEMBER 1757
DØD DEN 24 APRIL 1839**

**ØMME MODER SAMLET ATTER
ER DU NU I EVIGHED
MED DIN MAND OG SØN OG DATTER,
HIST I SALIG KIERLIGHED.**

**HER VELSIGNET ER DIT MINDE,
THI DU STIFTEDE KUN GAVN.
SORGENS, ARMODS TRØSTERINDE,
MANGE GRÆDE VED DIT SAVN.**

**DER HVOR IORDENS KAMP OPHØRER,
HOS EN FADER GOD OG VIIS,
FREDENS GENIUS DIG FØRER,
TIL DIN SKABERS PARADIIS.**

Disse vers mener fru Tove Werner Larsen, Herlev, at kende fra en anden gravsten fra samme periode, muligvis Ledøje kirke.

Ved den store restaurering af Værløse kirke i 1954 blev der udenfor våbenhusets vestlige side fundet to uensartede fundamenter, som har båret vandretliggende gravstene. Det er den ene af dem, der nu er fundet, mens den tilsvarende sten over kammerråden er forsvundet. (Se årsskrift for 1956).

Udførlig beskrivelse af den i 1954 foretagne udgravning af disse grave findes i bogen om „Undersøgelsen i Værløse kirke“, som findes på museet.

En klokkestrid i Gandløse

Ved S. P. Jensen

I Gandløse skole findes to gamle skrivelser fra 1735–36, forfattet af daværende klokker ved Gandløse kirke, hr. Michel Hansen, nemlig: En ansøgning fra Michel Hansen til stiftsbefalingsmanden Nic. Gersdorff, samt en kopi af en kontrakt af 1735 mellem Gandløse bymænd og klokkeren angående ringningen, anvendt som bilag til nævnte ansøgning, og endelig er stiftsbefalingsmandens svar på klokkerens ansøgning påtegnet denne.

Anledningen til skrivelsernes fremkomst er den, at der er opstået en heftig strid mellem klokkeren og bymændene i den anden af sognets byer, Knardrup. Disse har i årevis nægtet at yde klokkeren betaling for tolvringning om middagen, og denne har da set sig nødsaget til at søge øvrighedens assistance.

Så vidt man kan se, har Michel Hansen det år, striden bryder ud, 1730, været klokker i Gandløse i femten år. Der har sikkert hersket den bedste forståelse mellem klokkeren og bymændene i begge sognets byer. Klokkeren har overtaget bymændenes forpligtelse til at ringe såvel bede- som fredsklokken imod betaling, der ydedes i form af visse pund brød årlig pr. gård. Efterhånden har klokkeren forbedret sit embedes indtægter ved også at gøre tolvringningen obligatorisk, til trods for at loven ikke påbyder denne. Det er mulig denne omstændighed, der har bevirket Knardrup mændenes protest. Striden er stående nogle år, og 1734 ansøger klokkeren „Hs. Excellence Conseiller von Holstein“ om hjælp; denne kommer under den form, at stiftsbefalingsmanden¹ giver regimentsskriver Thomas Hansen ordre til at foreholde Knardrup mændene at gøre deres pligt ligeoverfor klokkeren, men henstillingen hjælper ikke. Knardrup mændene vedblev at nægte. Det tilføjes, at klokkeren, siden Gandløse „Rytterskole“'s oprettelse i følge forordningen af 1721, tillige er skoleholder der i byen. Det er antagelig derfor, at hans sag fremmes gennem regimentsskriveren (d. e. forvalteren over ryttergodset), der er hans skoleautoritet.

Under striden med Knardrupperne ser klokkeren sig til at stå sig godt med Gandløserne, og 1735 indgås en ny klokkekontrakt med Gandløse mændene. Af denne, der sikkert er forfattet af Michel Hansen, hidsættes en tekstprøve:

„Udi den Hellige Trefoldigheds Navn og paa vores Høye Gunstige Øvrigheds Naadige Behag Kendis Vi underskrefne Boemænd udi Gandløse By og hermed vitterligt gjør, at have indgaaet Saasom vi og hermed indgaa og vedtager denne Contract som af vores Forfædre for Rum Tid siden er indgaaet og vedtagen. Nemlig at betale een Mand for at ringe Bede og Fredsklokken samt Tolvklokken om Middagen. Dasom vores nuværende Klokke Michel Hansen haver udi een Tyveaars tid ringet Klokkerne for os Saavel som for Knardrup Bymænd som forsvarligt kand være.

Altsaa er vi underskrefnes forlangende at Michel Hansen det og herefter dags vil gjøre. Hvorfor vi forpligter os til med vores Egne Hænder underskrefne Hannem derfor at betale forsaavidt os kand tilkomme at ringe Klokkerne. Næmlig (1) for at ringe tolv om Middagen Skal Michel Hansen Aarligen Nyde efter gammel Skik, af hver Heelgaard tolv pund Brød og af een Halvgaard Sex pund Brød, og det til hver Michaels-dag (2) for Bede og Fredsklokken at ringe skal hand nyde af os som hidindtil Skeet er og i Mands Minde har været vedtagen af Samtlige Sognefolk. Hvorimod jeg Michel Hansen lover og forpligter mig at ringe Klokkerne som forsvareligt kand være for saa mange som paa obenstaaende har indgaaet og underskreven, og at dette venligen og i Mindelighed er Sluttet og indgaaet tilstaar vi med vores Egne Hænder underskreven og skal uryggeligen holdes.

Actum Gandløse d. 1^r Marty 1735.“
(Her følger de 22 Bymænds underskrift.)

Men Knardrups mænd vil ikke lade sig bevæge, derfor må klokkeren for anden gang søge hjælp ved at sende sin ærbødige ansøgning til stiftsbefalingsmanden, sålydende:

„Deres Excellence
Høy Ædle og Velbaarne Herre
Hr Stifts-Befalnings-Manden

Ieg fattige underskrefne Klokker udi Gandløse, haver udi nogle Aar højligen været forarsaget, at udbede mig Vores Høy Gunstige Øvrigheds Assistance Angaaende Knardrups Gaarmænd som er Ni heele Gaarde, hvilke Gaardmænd nu udi fem Aar iche har villet betale mig mit Klokkerbrød, som jeg Skulde have til Løn, for jeg ringer tolv om Middagen Aarlig af hver heel Gaard 12 pund Brød. Endskiønt det udi 60 Aar og derover, haver været en vis Løn, for de Mænd, som haver været Klokkere ved Gandløse Kirke, af Samtlige Knardrups og Gandløse Gaardes Beboere. Hvilket jeg beviser med Hosfølgende og paa Ny sluttede Contrac imellem mig og Samtlig Gandløse-gaardmænd af Dato 1ste Marty 1735 Lit A“.

Klokkeren beskriver derefter, hvorledes han 1734 søgte og fik Conseiller v. Holsteins hjælp mod Knardrupperne, men at disse ikke lod sig bevæge og fortsætter dernæst:

„Altsaa var ieg forarsaget ved Seneste Holdne Session udi friderichsborg at udbede Hans Høye Excellence Hr. Stifts Befalningsmandens Allernaadigste Assistance Angaaende Ofte ermelte Klokkerbrød. Samme tid behagede Deres Høye Excellence i Naade at svare mig, Hand vilde lade erfare, Hvad Knardrups Mænd hafde imod mig at indvende. Og som ieg iche siden den tid iche haver Erlanget Hr. Stifts-Befalnings-Mandens Allernaadigste Assistens Saa falder endnu denne Sinde min ydmyge Bøn at ieg i Naade den maa nyde, hvilket ieg haaber. Saasom jeg formoder at Knardrups Mænd ingen billig aarsag har imod mig fattige undertrykte Mand, hvor med de kan fragaa mig mit Klokkerbrød. Mens Sagen beror alleneste paa, at den Høye Gunstige Øvrighed vil i Naade behage at komme mig fattige Mand til Bistand. Saasom Loven ikke befaler at der skal ringes tolv om Middagen. Mens har dog i

mange Aar førrend vor Allernaadigste Konges Lov er udgangen og siden hid indtil Dato været Taalelig af vores Allernaadigste Høye Øvrighed. At Bønderne overalt i Sælland lader ringe tolv om Middagen med Klokken og betaler en Mand derfor Efter een hver Steds i Landet gammel vedtagen Skik og Sædvane. Ieg for (ulæseligt) mig i Allerunderdanigste ydmyghed at Nyde Deres Høye Excellence Hr. Stifts-Befalnings-Mandens Naadigste Bistand, hvilket Gud i Naade visseligen vil belønne forblivende

Deres Excellence
Høy Ædle og Velbaarne Herre
Hr. Stifts-Befalnings-Mandens
allerydmygste Tiennere
Michel Hansen

Gandløse 19 July 1736.“

Stiftsbefalningsmandens svar gives i form af en resolution af samme dato som ansøgningen. Resolutionen er af Stiftsbefalningsmanden egenhændigt påtegnet ansøgningens tredje side. Den lyder således:

„Resolution.

Kgl. Majst. Regimentschriver Sr. Thomas Hansen vorder dette til den Endde Remitteret, at da Bymændene udi Knardrup iche Selv Naar Touren kommer til dem Ringe 12 Klokken i Gandløse, Mens Skoleholderen Saadant til Dato upaaklagede forrettet og for tilkommende Tid sig offerere det ligeledes at forrette.

Derfor disse Knardrups Bymænd at tilholde Supplicanten af hver heel-Gaard tolv pund Brød Ligesom han nyder udi Gandløse, at got gjøre, Mens Skulle de sig saadant videre at vægre, maa derfor hos dem Skee udpantning, efterdi Supplicanten iche eragtes skyldig for Knardrups Bymænd at ringe 12 Klokken, uden derfor at nyde sin Rettighed paa dend fod som det af Gandløse Mænd af Arilds tid er bleven vedtaget, Dog staa det Knardrups Mænd fri, naar de selv efter Deres Tour vil Ringe 12 Klokken, da de for Skoleholderens prætension ere befriede.

Kiøbenhafn d. 19 July 1736.“

Gersdorff.

Således endte denne langvarige klokkestrid rimeligvis med klokkerens sejr, da man vanskelig kan antage, at Knardrupperne valgte at vandre den halve mil og mere for selv at ringe klokkerne efter tur, når de kunne slippe med 12 pd. brød årlig pr. gård. Men Knardrupperne udviste et beundringsværdigt sammenhold de fem år, striden varede.

Noter:

1. Geheimeråd Johan Ludvig Holstein var stiftsbefalningsmand til 1735, da han afløstes af Gersdorff.

Red. anm.: S. P. Jensen var lærer i Gandløse, da han skrev denne artikel, som blev trykt i Fr.borg Amts historiske Samfunds årbog for 1911. Hans søn, o.kriminalbetjent P. Nordahl Jensen, Esbjerg, har velvilligst stillet os et særtryk til rådighed med håbet om, at det måtte have interesse for vore medlemmer.

Endnu i 1964 ringer man med kirkeklokken i Farum hver søgnedag kl. 11.30.

Undersøgelser i Lille Værløse bymidte 1964

Af Karl K. Nielsen.

I foråret og sommeren skete en stor omvæltning i Lille Værløse, idet en hel del huse blev nedrevet på grund af vejarbejde og byggeri.

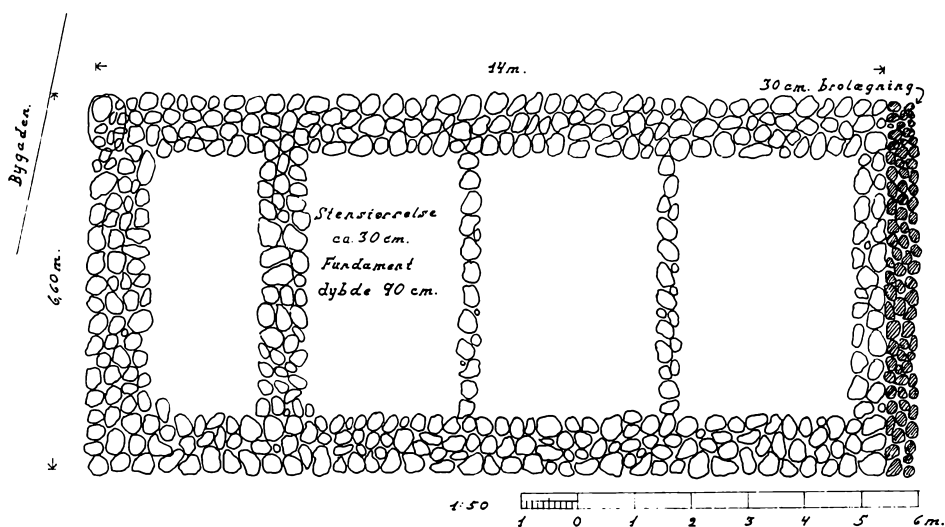
Der blev meget lidt tid til undersøgelser, som sikkert havde givet gode resultater, såfremt et mere tilbunds gående og minutiøst arbejde havde kunnet gøres.

En efterforskning fandt sted i hustomten på hjørnet af Bymidten og Lille Værløsevej, matr. nr. 57, i det såkaldte skomagerhus. Her konstateredes ældre bygning end den nuværende, dels ved hjælp af gulvlag og dels ved hjælp af syldsten og grundmur. Desuden kunne ældre mennesker beskrive, hvordan der var blevet ombygget og rettet op på huset gang på gang. Skårmaterialet viste bebyggelse tilbage til 1700-tallet; ingen middelalderlige skår fandtes. Undersøgelsen strakte sig over ca. en trediedel af tomten. Resten kunne ikke efterses, da der var støbt et lag cement som gulv- og isoleringslag både i vestre og østre ende af huset.

En anden gjaldt det hus, hvori frk. Larsine Andersen og elektriker Johs. Christiansen boede, matr. nr. 46-47. Vi nåede kun at grave i to af stuerne, efter at gulvet var



Billedet viser det solide fundament. Foto: Henrik Jørgensen.



Fundament udgravet 1964

brækket op. Vi gravede en lørdag eftermiddag og en søndag, værnet af mur og tag; men om mandagen blev en bull-dozer sat på huset, og det hele var skubbet sammen i en dyng, da jeg om aftenen ville fortsætte arbejdet. Jeg kunne end ikke finde det sted, hvor jeg dagen i forvejen var gået ned; selv grundstenene var fjernet og en påfyldning med stabilt grus påbegyndt.

Vi var lidt kede af den historie, fordi vi her havde begyndt på et interessant arbejde, idet der var ved at dukke middelalderskår op; og selve gulvlagene med brandlag og to rækker syldstene 20–30 cm indenfor de nuværende mure gav os vished for, at der tidligere havde ligget huse, noget smallere end det hus, der blev revet ned. Vi syntes endda, at dette hus også var smalt. En del af skillerumstenene var soltørrede lersten.

Afgjort større held havde vi med en undersøgelse i tomten efter grønthandler Otto Christoffersens butik og beboelse, Bygaden 12–14.

I juli måned blev dette hus nedrevet, da et nyt forretningskvarter på østre side af Bymidten skulle påbegyndes. Stedet er matr. nr. 1a. Bygningen havde haft forskellige gøremål, inden grønthandleren rykkede ind i den. Der havde været stald, vognport og retirader til den gamle lærer- og skolebygning fra 1850erne. Der havde været kommunekontor en del år, og endelig havde der været skolelokaler i tiden 1940–53.

Man sagde i byen, at det var lærer Carl Severin Niensens stald omkring århundredskiftet, og at den gamle rytterskole skulle have ligget med gavlen ud til vejen og bagsiden ud mod Gadekærvej, og at denne bygning nedlagdes som skole, da 1850-skolen byggedes. Den skulle siden have fungeret som byens fattighus; men trods ihærdige anstrengelser lykkedes det os ikke at finde spor af denne bygning. Da nedbrydningen af grønthandlerens hus var tilendebragt, gik vi i gang med undersøgelsen af gulvet, dels med henblik på om der var spor af tidligere huse på stedet, og dels om der var løsfund under dette.

Vi blotlagde en del af fundamentstenene og blev klar over, at det var mere end en staldbygning, vi stod over for. Fundamenterne var nemlig over en halv meter brede

og bestod på de steder, vi fik gravet fri, af en to sten høj sokkel bestående af to sideløbende rækker af ret svære sten med fyld af mindre sten imellem. (Det, man kalder en kassemur). I det nordvestre hjørne var fundamentet 1,25 m bredt, og en enkelt hjørnestein 1 m² i flade og over en halv meter høj. Et fundament som til en kirke eller en borg.

Efterhånden afdækkedes tre tværgående skillerum, der delte bygningen i fire dele, og vi indkredsede hele bygningen, så vi kunne opmåle længde og bredde. De fremkomne mål viste sig at være de samme, som rytterskolen havde, og inddelingen af rummene passede også.

Rummet mod nord var lidt smallere end de øvrige, og skulle ifølge den gamle grundplan over rytterskoler være brænde- og tørvehus. Også dette passede, idet et lergulv var lagt ovenpå noget tørvsmuld, som havde ligget på et oprindeligt jordgulv.

Man kan derved regne ud, at man på et vist tidspunkt, da skolestuen er blevet for lille, har udvidet denne med tørvehuset og ikke ryddet tørvene helt til side, men blot lagt gulvet over dem. Enkelte steder blev lergulvet derfor kun ca. 19 cm, mens det andre steder blev 30 cm tykt. Lergulvet i de to rum var lagt, så de havde samme niveau, nemlig toppe af skillerummets syldsten, som derfor ikke blev fjernede, men endnu lå indkapslede i lergulvet.

Der fandtes ingen brandlag, og det passer godt med, at skolen, der havde tegtag, modstod ildsvåden i 1794, da det meste af Lille Værløse brændte.

Bygningens sten var sikkert de samme, som skolen blev bygget af i 1728; ret smalle mursten, som jeg dog ikke tror er Flensborgsten som en del rytterskoler ellers er bygget af. Snarere er det sten fra et lokalt teglværk. Jeg tror, at samme type findes i flere gamle huse på vor egn.

Som yderligere bevisførelse for, at den store længe var den gamle skole, kan anføres, at der sad noget godt tømmer i bygningen, og det var en svær mur, som det netop krævedes af de ansvarshavende for opførelsen af de 240 rytterskoler, der opførtes i de nærmeste år efter 1721.

Kort tid efter blev grunden gravet ud til kælder i den nye forretningsejendom ved Bymidten, og tilbage af den gamle rytterskole er nu kun den sandstens tavle, som Frederik IV lod indmure i hver eneste rytterskole, som blev opført.

På denne tavle takker kongen Gud for, at han har ladet ham overleve den store nordiske krig (1709–1720), pesten i 1711, der alene i København bortrev 24.000 mennesker, og hvad sygdom, han ellers måtte have haft.

Den findes nu i Værløse skoles hovedindgang og bærer indskriften:

„Halvtredsindstyve Aar GUD har DU mig opholdet,
At Sygdom, Kriig og Pest mig intet ondt har voldet.
Thi yder jeg min Tack og bræder ud DIT Navn,
og bygger Skoler op, de fattige til Gavn.
GUD lad i dette Værck DIN Naades Fylde kiende!
Lad denne min Fundatz bestaa til Verdens Ende!
Lad altiid paa min Stool, een findes af min Ætt,
Som mener DIG MIN GUD og DISSE SKOLER rætt!“

Værløses faldne og veteraner 1864

Af J. K. Skov.

I artiklen om Værløses faldne og veteraner 1864, trykt i årsskrift 1963, blev der lovet en supplerung, hvis der indkom noget skriftligt eller mundtligt fra veteranernes efterkommere.

I årsskrift 1957 er trykt 2 soldaterbreve fra Christian Olsen, Kr. Værløse, og et fra en Carl Hansen i årsskriftet 1958.

Vi bringer her et fotografi af skovløber Jens Nielsen, Ryet, og et af Christian Olsen, Kr. Værløse.



Veteran Christian Olsen, f. 24.2.1834 på Ryet. Billedet er fra hans guldbryllup 5.7.1911.

Et brev fra Christian Olsen er venligst stillet os til rådighed af prokurist H. P. Hagel, Amagerbrogade 6, søn af Christian Olsens datter, Inger Marie Olsen, f. 30.11. 1871, og vi gengiver her Christian Olsens brev med hans egen stavemåde.

Til

Gaardeier Peder Andersen
i Kirkeværløse afleveres
hos Rasmus Jørgensen
paa Nøretaarv i
Kjøbenhavn.

Sønderborg den 28/2 64.

Svaager og Søster

Eders Brev af 25 dennes haver Jeg modtaget den 28 og seer deraf vorledes i har det skøndt det ikke er glædelig da i melder Sygdom og daarlighed fra flere sider og Karens brev af 20 haver Jeg ogsaa modtaget som i kan hilse hende naar i har faaet dette da det ikke er lædt at skrive mere end et brev ad gangen i skriver bege om at i vel sende mig noget men Jeg trænger ikke til noget verken Pænge Klæder eller levemaade Jeg er Gud være laavet ved en God helbred og det har Jeg været siden Jeg reeste fra Kjøbenhavn i kan ikke reine aldt vad der bliver skrevet og fortalt der hjemme i skal ogsaa huske paa at vi er her for at Masere og staar forpaast som Enfanterist vi ligger stadig ved en Skanse og faar ver dag vaar forpleining og har tag over hovedet i skriver i har drømt Jeg har været i Slag men det kan Jeg dog ikke videre tale om skøndt Tyskernes Gever kugler Peb over hovedet paa os uden at røre en Mand af os paa Skansen men de trak sig snart tilbage da vi havde fyret nogle faae Skud nu ender Jeg min skrivelse for denne Gang med en Venlig helsen til eder alle Svaager Søsken og Bekendere hels Karen hun skal ikke sørge ti Jeg har det gaadt og trænger ikke til noget levvel det ønskes af mig.

Christian Olsen.

Konstabel ved 4 Fæstnings Kombani i Sønderborg
Fredereks (Fredericia) har Jeg ikke sedt og det var heller ikke gaadt Jeg skulde komme dertil

– De danske officerers behandling af det menige mandskab var efter krigen i 1848–49 umenneskelig hård og streng. De var jo gamle prøvede veteraner fra denne krig, og de ville hærde de unge soldater til at tåle krigslivets strabadser.

Ved Dannevirke blev soldaterne sat på lange, enerverende vagttjenester i den strenge kulde og i dårlig beklædning. Selv de strenge tyske officerer var forbavsede over denne umenneskelige behandling, og denne vagttjeneste og tilbagetog fra Dannevirke bevirkede da også, at mange gode soldater fik brystsyge og døde, hvad der fremgår af tabslisterne.

Det kan derfor ikke undre, at så mange købte sig fri for at deltage i krigen af foranvænte grund, og vi er i besiddelse af et dokument, der fortæller om et sådant frikøb, der dengang var fuldstændig lovligt.



Veteran Jens Nielsen, f. 24.10.1841 i Fiskebæk.

Peder Jensen, f. 15.8.1834, var søn af gårdejer Jens Hansen og hustru Karen Christensdatter på Dalgården i Kr. Værløse, og han oprettede en frikøbskontrakt, som gengives her i sin helhed.

CONTRACT

imellem Peder Jensen født i Kirkeværløse, der er Frilod 1857, og nu er mødt i Exe-cierskolen, og Carl Jensen, født i Holbek, der er Soldat 1848 og 1857 d: i Forstærkningen.

Jeg Carl Jensen forpligter mig herved til at stille mig for Peder Jensen og at ud-

tjene al den Tjeneste, hvortil han i Anledning af nærværende Krig er indkaldt, imod en Betaling af 500 Rd., skriver femhundrede Rigsdaler, der udbetales mig, naar jeg er endelig antaget i hans Sted. Skulde jeg efter endt Skoletid blive hjemsendt og ikke mere blive indkaldt i hans Sted, da har jeg ingen Fordring mere paa ham, hvorimod der saafremt jeg bliver liggende til Tjeneste eller igjen skulde blive indkaldt i hans Sted, strax udbetales mig 300 Rdl til, skriver trehundrede Rigsdaler, og skulde denne Tjeneste vare udover 3 Maaneder fra dens Begyndelse/: enten Skoletidens Ende eller fra Indkaldelsesdagen:/ da betales mig 200 Rd, tohundrede Rigsdaler til.

Og for disse Penges rigtige Erlæggelse i Tilfælde de tilfalde mig, stilles mig betryggende Sikkerhed.

Samtlige Omkostninger ved denne Stilling, der andrage 17 Rd. 61 sk. betales af mig Peder Jensen.

Dette til Bekræftelse have vi egenhændigen underskreven.

Kjøbenhavn den 26de Mai 1864.

Peder Jensen	Carl Jensen
Til Vitterlighed	Som Cautionist og Selvskyldner for sidst omhandlede 300 og 200 Rd.
H. C. Eriksen	L. Larsen Hørkræmmer.

Omkostningerne ved denne Stilling:

Lægeattest	2 Rdl.
Straffeattest	1 - 93 sk.
Rodemesterattest	64 -
Stempelpapir	1 Rdl.
mit Salær	12 -
Tilsammen	<u>17 Rdl. 61 sk.</u>

hvilke sytten Rigsdaler og tresindstyve og een Skilling er mig betalt.

H. C. Eriksen.

Modtaget i Stillingscommissionen contant 500 Rd.

Carl Jensen.

Approberet i Stillingscommissionen for Kjøbenhavns Inf. Exerserererskole

den 27 Mai 1864.

Bodenberg	J. P. Lund	?
Oberst	Overlæge	Capitain

Foranstående 2den Afdrag af den accorderede Stillingssum er mig udbetalt af Hørkræmmer Larsen med Rd. 300 ct.

Kjøbenhavn d. 21 Juni 1864.

Carl Jensen.

Det 3die Tidsrum for den sidste Deel af Betalingen begynder altsaa d. 22 Juni og udløber saaledes d. 22. September.

d. 21/6 64

for: Peter Jensen

L. Larsen.

Det tilstaaes herved min Kone Fulmagt At modtage og qvitere for det siste Beløb af min Stillingssum formedelst Fraværelse.

Carl Jensen.

Odense den 28 September 1864.

Restbeløbet af foranstaaende Stillingssum Rd. 200 er To Hundr. Rigsdaler har jeg modtaget af Hørkræmmer L. Larsen hvorfor meddeles Qvittering.

Kiøbenhavn 29 September 1864.

Emma Jensen.

Dengang var det ogsaa lovligt at købe sig fri for den almindelige militærtjeneste, og selv Christian Olsen tænkte på det, hvad der fremgår af følgende brev, der ligeledes er stillet til rådighed af prokurist H. P. Hagel.

På det tidspunkt var han vel forelsket i Karen Mathisen fra Fuglebækgård; men da brevet ikke udtrykker altfor varme følelser, har vi ment det rigtigst at gøre opmærksom på forholdet.

Brevet er skrevet på fint papir med et billede af Helsingør og Kronborg.

Til

Karen Mathisen

i Kirkeværløse

den 5 Marts 1858.

Kjære Ven

Dit Brev af 23de har Jeg bekommet og Du maae virkelig undskylde mig fordi Jeg ikke har skrevet dig til før da Jeg ikke vedste vorledes Jeg skulle skrive Permisjon kan Jeg ikke faae i denne Maaned for her skal være flere Præstasjoner og løgtnanten ved ikke vorner de kommer og vad kunne det vel hjelpe at Jeg kom hjem et par Dage det kunde Jeg ikke udrette noget med men er det muligt at Jeg kan faae laav at stille en Mand i maanesviis da gør Jeg det vad det angaar der hjemme har jeg skrevet til en Mand der nok vil tage sig ledt af det til min gavn ti Jeg synes ikke gaadt om den Relighed at Faster har gjort men vi maae have taalmodighed og vente paa det bedste for øieblikket ser det ikke gaadt ud vad de i Vassingerød angaar kan de dog ikke udredte noget uden min underskrift og de andre to kommer nok til at fraskrive sig hjemme fra og det kan de vist heller ikke reine sig til skade ved paa den maade de har

faaet det nu ender Jeg min skrivelse for denne gang med en kjerlig hilsen til dig min hengivne ven lev vel det ønskes af din oprægtige ven

Christian Olsen
Konstabel ved 3 Bateri No. 134
paa Kronborg.

I efterladte papirer fra Gl. Skovhavegård, Ryet, skænket af frk. Karen Olsen, Ganløse Ore, findes der et såkaldt himmelbrev. Da man troede, at ejeren og bæreren af et sådan brev var usårlig, gætter vi næppe forkert, når vi antager, at Christian Olsen har haft dette brev på sig, mens han deltog i krigen, og brevet ses da også at være foldet meget sammen, så det kunne bæres i en vestelomme.

Dets indhold er noget afvigende fra det himmelbrev, som er trykt i årsskrift 1962, og vi gengiver det her med den tids stavemåde.

Et Christeligt Brev

Der var engang en greve som havde en Tjænnner og som ville lade ham henrette men skarpretteren kunde ikke hugge Hovedet af ham da spurgte greven hvorledes dette kunde være at intet Sværd kunde beskadige ham da to Tjænnneren det brev frem som han havde paa sig og viste her paa stod skreven følgende Bogstaver L J S K H B H N K derpaa befalede Greven at envær skulde bære et saadant brev paa sig hvo som haver dette brev hos sig kan hverken Lynild eller Torden gøre Skade (og hvis en) Næsse bløder eller man har blodige Saar lægger man dette brev paa saa skal blodet strax stilles skriv dise bogstaver op paa en sædel ei heller noget Slags Skydigt kan gjøre dig nogen Skade alt skal staa stille i Navnet Gud Fader Guds Søn og Gud den hellige Aand H S S A Gud skal bevare dig fra tyve og Mordere ingen kan sige falsk Vidnesbyrd imod dig du ikke kan blive forfærdet ild og van kan ikke gjøre dig skade dette brev er bædre en Penge Ligesom Jesus Christus stod stille i Oliehaven og Lige saa vist som han Vandrede her paa Jorden skal aldt Skydigt staae stille heller ikke Gevær ild kan gøre dig Skade Syndigt og Usyndigt maa staa stille og befale mig i Navnet Gud Fader Guds Søn og Gud den hellige Aand hvoe som ikke troer dette han kan skrive det af og henge det paa en Hund og skyde derpaa saa kan han see det er sandt dette Brev er Sendt fra Himlen og fundet i Hulsien (Hilsien?) i Aar 1724 og svævede over den Stad Lølæden det var strags med Gylden bogstaver og da man vilde gribe det veeg det tilbage indtil man i Aaret 1770 fik det infal at skrive det af og gøre det bekjent for Værden Indvidere stode der skrevet i dette brev hvo som Arbeider om Søndagen er forbandet i maa heller ikke Arbeide for sildiget om Lørverdagen Jeg har given Eder 6 Dage til Arbeide den 7vende skal i gaa til Kirke at høre og føre Guds Ord Unge og Gamle skal bede med hværandre at Eders Synder maa blive Eder forladte og om i saa have saa mange Syndere som Sandet i Havet og Løv paa Træerne skulde dig dog forlades Eder naar i kunds troer di Or ær din Fader og Moder sig ikke falsk Vidnesbyrd om din Næste begjær ikke Guld eller Sølv af

Spørgsmaal.	Svar.
Spaad er Deres fulde Navn?	Christian Olsson / Aget
Hvilken Dag og hvilket Aar er De født?	den 24 Februar 1834
I hvilket Aar har De deltaget i Krigen?	1864
Bed hvilken Afdeling (Institution) tjente De dengang?	4 Fartningskompani og efter deltagelse for 11/2 år med 6 Fartningskolonne
Bed hvilket Compagni, Escadron eller Batteri stod De?	3 Batali
Hvilket Numer havde De?	134
Fra og til hvilken Dag var De tjenestegjørende?	fra den 10 Januari til 29 August
Tjente De som Menig eller som Befalingsmand?	Jern Menig
Stod De saaret i Krigen? Naar?	nei
Har de ligget paa Lazareth? Paa hvilket?	2 Dage fra Sarsdomskolonne i Høndsborg
Stod De fangen i Krigen? Naar og hvor?	nei
Har De Pension eller Invalidforfølgelse? Hvilket Numer har Deres Pensionsbrev?	nei
Er De Medlem af „De danske Vaabenbrøders Selskab“? I hvilken af dets Afdelinger og i hvilket Numer staar De?	nei
Hvilken er Deres nuværende Stilling?	Udbudsmand
Hvor har De nu Bopæl? (Hvis De ikke boer i en Kjøbstad, bedes Amt, Herred, Sogn og By opgives).	Kirkveerløse By og Sogn Kjøbenhavns Amt Børsens Havn
Hvilken er Deres nuværende Adresse?	Indseer Christian Olsson Kirkveerløse

L. B. 5/7 1911

Brættelyst, for 1884
Munkensvej

Eders Rigdom skal i give Fattige sky Menneske Lyster og begjærlighed dette brev haver Jeg Jesus Christus selv skrevet hvo som ikke troer dette brev er af mig Forbandet og skal straffes paa den Yderste dag hvor han skal svare for det hvo som haver dette brev skal Aabenbares det den ene skal lade det afskrive af den anden hvo som haver dette brev i sit Huus kan intte Torden Veir gjøre Skade dette brev haver jeg skrivet ved mine hellege Engle i dette velsignede Navn Amen

Et ansøgningskema om erindringsmedaljen for 1864 blev ikke trykt i årsskriftet 1963 på grund af pladsmangel, men ledsager nu denne artikel. Det er Christian Olsens selvskrevne ansøgning, og læserne kan her stifte bekendtskab med hans håndskrift.

I året 1963 har foreningen haft følgende tilgang af nye medlemmer:

(Postadr.: pr. B = pr. Ballerup, pr. H = pr. Hareskovby og pr. V = pr. Værløse).

- | | |
|--|--|
| Amstrup, Ellen, fru, Nygårdsvej 17, pr. B. | – , Kn. Murmann, organist, Kr. Værløsevej 45, pr. V. |
| Andersen, Jørgen, tømrer, Vesterbo 67, pr. V. | Jørgensen, Elisab., fru, Krogshøjvej 20, pr. Bagsværd. |
| Bøttzauw, Erik, kunstm., Bybrøndstræde 8, Kr. V. pr. V. | – , Jørgen P., viceborgm., Østerlund, Gammellosevej, pr. Bagsværd. |
| Christensen, Kirsten, kontorass., Brådervej 38, pr. V. | Krogh, Karen, frk., Ranunkelvej 13, pr. V. |
| – , Mette Skov, fru, Hørtegården, Kundby, pr. Sandby. | Moesgaard, Peter, stud. mag., Brådervej 59, pr. V. |
| – , Anna, frk., Kurlandsgade 9, Kbh. S. | Nielsen, Laur., museumsbetj., Sigurdsgade 14, Kbh. N. |
| Christiansen, Astrid, frk., Bybrøndstræde 12, Kr. V. pr. V. | Nørager-Nielsen, Arne, komm.lærer, Bygaden 10, Kr. V. pr. V. |
| Frederiksen, N. E., lærer, Aldershvilevej 103 E, pr. Lyngby. | Olsen, Ann Kryger, pastorinde, Blågårdsgade 44, Kbh. N. |
| Gram-Hansen, Poul, fuldm., Lyngparken 7, pr. Lyngby. | – , Sigrd, sygeplej., Viksøvej 17, Kbh. Brh. |
| Greggaard, Michael, H. C. Ørstedesvej 20, Kbh. V. | Pedersen, Jens Holm, o.pol.betj., Stouenborgvej 17, pr. V. |
| Hansen, Gerda, fru, Lindevej 3 A, pr. H. | – , Harry, vognmd., Birkedalsvej 24, pr. V. |
| – , Ib O., litograf, Ballerupvej, Jonstrupvang, pr. B. | Petersen, Th., Kr. Værløsevej 39, pr. V. |
| Jensen, Henry, arb.mand, Kærmindevej 6, pr. V. | Pødenphant, Sv. O., redaktør, Bydammen 3, pr. B. |
| – , Dagmar Lohmann, fru, Hareskovhvilevej 8, pr. V. | Schwarz-Nielsen, Erik, præst, Skandrupalle 5, pr. H. |
| – , Poul Erland, maskinm., Vildbjerg, pr. Gørløse. | Støvring-Jensen, Villy, o.lærer, Nordvangsvej 10, pr. V. |
| | Warthoe, Henrik, hr., Stægersalle 7, Kbh. V. |

